

Перспектывы развіцця бібліятэк Рэспублікі Беларусь

*Да праекта праграмы
«Развитие библиотечного дела
Республики Беларусь на 2011–2015 гг.»*

У 2006–2010 гг. бібліятэкі Рэспублікі Беларусь функцыянавалі ва ўмовах інавацыйнага развіцця краіны, глабальных працэсаў інфарматызацыі грамадства. Іх дзейнасць ажыццяўлялася ў рамках дзяржаўных і галіновых праграм. У выніку ў рэспубліцы створана інфраструктура для фарміравання адзінай інфармацыйнай прасторы на прынцыпах карпаратыўнага ўзаемадзеяння.

На сённяшні дзень у Беларусі сфарміравалася і дзейнічае бібліятэчная сістэма, якая ўключае каля 9,3 тыс. публічных і спецыяльных бібліятэк з агульным аб'ёмам фонду звыш 200 млн экзэмпляраў.

Аснову сеткі складаюць публічныя бібліятэкі мясцовых органаў улады. Амаль кожны другі грамадзянін Беларусі з'яўляецца карыстальнікам публічнай бібліятэкі. На 2,4 тыс. жыхароў прыходзіцца адна публічная бібліятэка, што практычна адпавядае нарматывам ЮЛА/ЮНЕСКА. За мінулы пяцігадовы перыяд адкрыты 22 новыя публічныя бібліятэкі. З мэтай рэалізацыі дзяржаўнай бібліятэчнай палітыкі, накіраванай на захаванне і развіццё патэнцыялу сельскіх тэрыторый, пачалі функцыянаваць 937 бібліятэк аграгарадкоў.

Камп'ютэрызаваны трэць публічных бібліятэк рэспублікі, у тым ліку больш за чвэрць сельскіх бібліятэк, усе абласныя, цэнтральныя гарадскія і раённыя бібліятэкі. У аўтаматызаваным рэжыме функцыянуюць Нацыянальная бібліятэка Беларусі (НББ), усе рэспубліканскія галіновыя і абласныя бібліятэкі, цэнтральныя бібліятэкі мясцовых органаў улады.

Ажыццёўлена падключэнне оптавалаконнымі каналамі сувязі ў адзіную карпаратыўную сетку НББ, рэспубліканскіх галіновых, абласных бібліятэк і бібліятэк ВНУ. Падключана да сеткі Інтэрнэт 23,4% публічных бібліятэк, у тым ліку кожная пятая сельская бібліятэка.

Атрымала актыўнае развіццё інфармацыйна-бібліятэчнае абслугоўванне ў электронным асяроддзі. Бібліятэкі рэспублікі фарміруюць электронныя каталогі і базы даных (БД).

На сучасным этапе назіраецца павелічэнне аб'ёмаў набыцця электронных інфармацыйных рэсурсаў (ЭІР). На 01.01.2009 г. бібліятэкі Беларусі прадаставілі доступ карыстальнікам да 209 айчынных і замежных БД.

Інавацыйнай стала арганізацыя інфармацыйна-бібліятэчнага абслугоўвання на базе віртуальнай чытальнай залы НББ, што дазволіла значна пашырыць геаграфічныя межы доступу карыстальнікаў да ЭІР НББ. Зараз віртуальная чытальная зала даступна ў 37 бібліятэках краіны.

Наступным этапам развіцця інфармацыйна-бібліятэчнага абслугоўвання з'яўляецца стварэнне нацыянальнай электроннай бібліятэкі.

Створана аснова для фарміравання зводнага электроннага каталога і нацыянальнай сістэмы карпаратыўнай каталагізацыі, развіццё якой павінна быць накіравана на павелічэнне колькасці бібліятэк-удзельніц, пашырэнне пераліку відаў дакументаў, якія адлюстроўваюцца ў зводным электронным каталоге, аптымізацыю яго функцыянальных магчымасцей.

Сёння можна канстатаваць, што бібліятэкі з'яўляюцца базавым элементам у працэсе інфарматызацыі грамадства. Аднак, нягледзячы на дасягнутыя вынікі, застаецца шэраг нявырашаных пытанняў у галіне

Арыенціры бібліятэчнай палітыкі

заканадаўчага, матэрыяльна-тэхнічнага, навуковага і метадычнага забеспячэння дзейнасці бібліятэк.

У краіне не вырашана праблема поўнага бібліяграфічнага ўліку і рэгістрацыі нацыянальных дакументаў (у частцы аўдыёвізуальных і электронных дакументаў). Не ў поўнай меры рэалізаваны механізмы распаўсюджвання і выкарыстання абавязковага экзэмпляра нацыянальных выданняў.

Аб'ёмы новых паступленняў дакументаў у фонды бібліятэк рэспублікі не адпавядаюць міжнародным стандартам па бібліятэчнай справе. Ведамасная раз'яднанасць бібліятэк запавольвае працэс іх карпаратыўнага ўзаемадзеяння і ў пэўнай ступені зніжае эфектыўнасць выкарыстання сумесных інфармацыйных рэсурсаў і фінансавых сродкаў. Шэраг праблем датычыцца арганізацыі бібліятэчнага абслугоўвання, у тым ліку актывізацыі нестачыянарных форм, развіцця абслугоўвання сляпых карыстальнікаў і карыстальнікаў з паслабленым зрокам. Агульны стан матэрыяльнай базы бібліятэк патрабуе паляпшэння, у тым ліку не вырашаны праблемы камп'ютэрызацыі і аўтаматызацыі бібліятэчных працэсаў, падключэння бібліятэк да лакальнай вылічальнай сеткі і Інтэрнэту. Асаблівую ўвагу неабходна звярнуць на бібліятэкі, размешчаныя ў аварыйных будынках, якім неабходны капітальны рамонт і будаўніцтва новых будынкаў. У многіх сельскіх бібліятэках да гэтага часу адсутнічае тэлефонная сувязь. Па-ранейшаму ў кожнай вобласці не ацяпляецца частка бібліятэк. Застаецца нявырашаным пытанне забеспячэння захаванасці бібліятэчных фондаў. Не ў поўнай меры вырашана кадравая праблема. Неабходнасць у спецыялістах значна перавышае колькасць студэнтаў-выпускнікоў. У той жа час сярэдняя заробатная плата супрацоўнікаў бібліятэк ніжэйшая за сярэднюю заробатную плату ў краіне, што непазбежна вядзе да адтоку кваліфікаваных кадраў з галіны і адсутнасці прытоку маладых спецыялістаў. Не да канца вырашана праблема прафесіяналізацыі і самаадукацыі бібліятэчных работнікаў.

Вырашэнне вышэйпералічаных праблем патрабуе далейшай дзяржаўнай падтрымкі і кансалідацыі сіл спецыялістаў у галіне бібліятэчнай справы, інфармацыйных тэхналогій, кіравання і права.

У праекце Дзяржаўнай праграмы «Культура Беларусі» (2011–2015 гг.) мэтай развіцця бібліятэчнай справы ў рэспубліцы да 2015 г. вызначана ўдасканаленне сістэмы інфармацыйна-бібліятэчнага абслугоўвання насельніцтва, якая забяспечвае канстытуцыйныя правы грамадзян на свабодны доступ да інфармацыі, далучэнне да каштоўнасцей нацыянальнай і сусветнай культуры, захаванне нацыянальнай культурнай спадчыны краіны.

Для дасягнення названай мэты трэба будзе вырашыць шэраг асноўных задач развіцця бібліятэчнай справы ў рэспубліцы.

Неабходна ўдасканаліць нарматыўную прававую базу бібліятэчнай справы ў галінах аўтарскага права, бібліятэчнай статыстыкі, арганізацыі сумеснай бібліятэчнай сеткі, уліку і захаванасці бібліятэчных фондаў у Рэспубліцы Беларусь, арганізацыі інфармацыйна-бібліятэчнага абслугоўвання, у тым ліку абслугоўвання сляпых карыстальнікаў і карыстальнікаў з паслабленым зрокам, стварэння і выкарыстання інфармацыйных рэсурсаў, у тым ліку электронных.

Неабходна распрацаваць сістэму статыстычнага ўліку дзейнасці бібліятэк усіх міністэрстваў і ведам-

стваў, цэнтралізаваць збор дзяржаўнай статыстыкі і аналіз дзейнасці бібліятэк усіх міністэрстваў і ведамстваў.

Для навуковага забеспячэння інавацыйнага развіцця бібліятэк рэспублікі неабходна распрацаваць Комплексную праграму навуковых даследаванняў па бібліятэчнай справе на 2011–2015 гг. Найбольш перспектыўным з'яўляецца міжгаліновы навукова-даследчы праект «Библиотеки и книжная культура Беларуси XI–XX вв.».

З мэтай павышэння тэмпаў інфарматызацыі бібліятэк рэспублікі неабходна павялічыць фінансаванне на мадэрнізацыю і набыццё камп'ютэрнага парку з тым, каб адпавядаць міжнародным стандартам, згодна з якімі на 1 тыс. жыхароў у бібліятэцы павінна быць не менш за адно аўтаматызаванае рабочае месца.

Неабходна падключыць да сеткі Інтэрнэт амаль 7 тыс. бібліятэк усіх міністэрстваў і ведамстваў, у тым ліку каля 3 тыс. публічных бібліятэк сістэмы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Патрэбна таксама прадугледзець ільготную тарыфікацыю падключэння да сеткі Інтэрнэт публічных бібліятэк.

Акрамя таго, неабходна забяспечыць сістэматычнае абнаўленне пакета праграмных прадуктаў, што згодна з міжнародным стандартам павінна адбывацца не радзей аднаго разу ў пяць гадоў.

Патрэбна распрацаваць праграмае забеспячэнне для бібліятэк розных узроўняў і ведамаснай прыналежнасці або прыняць рашэнне аб набыцці адзінай аўтаматызаванай бібліятэчнай інфармацыйнай сістэмы, якая дазволіць карпаратыўна фарміраваць і выкарыстоўваць інфармацыйныя рэсурсы.

Неабходна зацвердзіць Дзяржаўную праграму развіцця нацыянальнай электроннай бібліятэкі.

У частцы фарміравання інфармацыйных рэсурсаў і іх захавання неабходна далейшае паэтапнае павелічэнне фінансавання на набыццё інфармацыйных рэсурсаў у 2,5 разы, што дазволіць наблізіцца да міжнародных нарматываў і дасягнуць узроўню абнаўлення 10% у год, вынікам чаго стане паляпшэнне паказчыкаў абслугоўвання, у тым ліку павышэнне абарачальнасці бібліятэчных фондаў у 2,5 разу.

Забеспячэнне нарматыўнага рэжыму захавання, выкарыстання, рэстаўрацыі і кансервацыі бібліятэчных фондаў патрабуе наяўнасці спецыялізаванага абсталявання ў бібліятэках, якое дазволіць падтрымліваць неабходны тэмпературны і вільготнасны рэжым, выдзялення неабходных плошчаў, правільнага размяшчэння ў адпаведнасці са стандартамі, якія існуюць.

Патрэбна распрацоўка Нацыянальнай праграмы захавання бібліятэчных фондаў у Рэспубліцы Беларусь, Дзяржаўнай праграмы развіцця нацыянальнай электроннай бібліятэкі. З мэтай забеспячэння паўнаты фарміравання і адлюстравання фонду нацыянальных дакументаў неабходна распрацаваць і паэтапна рэалізаваць Праграму развіцця нацыянальнай бібліяграфіі.

Неабходна выкарыстоўваць перавагі інфармацыйных тэхналогій для стварэння адзінай інфармацыйна-бібліятэчнай прасторы. Асноўнымі крокамі ў дадзеным кірунку з'яўляюцца:

- стварэнне на базе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі цэнтра карпаратыўнай лічбавай даве-

Інфармацыйныя цэнтры

дачнай службы, які аб'ядноўвае бібліятэкі розных узроўняў і ведамаснай прыналежнасці;

- фарміраванне на базе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі карпаратыўнай службы электроннай дастаўкі дакументаў, што аб'ядноўвае рэспубліканскія і абласныя цэнтры міжбібліятэчнага абанемента і забяспечвае цэнтралізаванае паступленне заказаў на электронныя копіі фрагментаў дакументаў і іх дэцэнтралізаванае выкананне.

Каб вырашыць задачу стварэння ўмоў для ўмацавання і развіцця матэрыяльна-тэхнічнай базы бібліятэк і бібліятэчнай справы, неабходна выдзеліць мэтавае фінансаванне на будаўніцтва і рэканструкцыю бібліятэк, у тым ліку будаўніцтва трох будынкаў абласных бібліятэк.

Патрэбна актывізаваць развіццё нестацыянарных форм абслугоўвання, у першую чаргу павялічыць колькасць бібліобусаў да 130 адзінак з тым, каб кожная бібліятэчная сетка мела ў сваім распараджэнні гэты від нестацыянарнага бібліятэчнага абслугоўвання.

Запатрабуе дадатковага фінансавання набыццё для публічных бібліятэк тыфлаабсталявання ў колькасці не менш за 3924 адзінкі.

У частцы кадравага забеспячэння галіны неабходна развіццё сістэмы бесперапыннай бібліятэчнай адукацыі, якая забяспечвае комплекснае абнаўленне прафесійных ведаў бібліятэчных кадраў праз рэгулярнае павышэнне іх кваліфікацыі і перападрыхтоўку (не радзей аднаго разу ў 3–5 гадоў) па актуальных кірунках развіцця бібліятэчнай справы.

Патрэбна таксама павялічыць набор студэнтаў у сярэднія спецыяльныя і вышэйшыя навучальныя ўстановы.

З мэтай павышэння ўзроўню аплаты працы і сацыяльнай абароны бібліятэчных работнікаў неабходна забяспечыць дастойны ўзровень аплаты працы бібліятэчным спецыялістам, пры якім бюджэтная частка зароботнай платы павінна быць не меншай за вартасць спажывецкай карзіны ў рэгіёне, а зароботная плата ў цэлым – не ніжэйшай за ўзровень сярэдняй зароботнай платы ў рэгіёне.

Патрэбна развіць сістэму мерапрыемстваў па сацыяльнай абароне.

Выпрацоўка адзіных падыходаў, вырашэнне тэхнічных, эканамічных і юрыдычных пытанняў дазваляць бібліятэкам садзейнічаць устойліваму развіццю грамадства, фарміраванню і развіццю інтэлектуальнай, духоўна-маральнай, грамадзянскай самасвядомасці асобы шляхам прадастаўлення свабоднага доступу да інфармацыі і ведаў. Пры гэтым мэты, задачы і паказчыкі развіцця бібліятэчнай справы ў Рэспубліцы Беларусь павінны быць адэкватны зменам, якія адбываюцца ў сацыяльна-эканамічнай сферы краіны, і адпавядаць міжнародным стандартам.

Summary

The current state of the Belarusian libraries and the existing unresolved problems are considered. There are offered solutions for libraries future developments.